

بررسی تطبیقی بنیان مشترک ادبیات منظوم و هنرمعماری در شعر حافظ و حرم مطهر رضوی

ملیکا علی زاده حسن آبادی

دانشجوی دکتری تخصصی معماری دانشگاه آزاد تهران جنوب واحد بین الملل کیش

m.a.archi@hotmail.com

چکیده

عرصه هنر قدسی به یک حقیقت باطنی نظر دارد و پیرامون مضمون اصلی عشق شکل می گیرد. عشقی که تنها نقطه رسیدن به قرار و امنیت، و اوج وحدت در گستره هستی می باشد، حال چه در جوار سرورمان حضرت علی ابن موسی الرضا(ع) باشیم یا در اشعار حافظ به جستجوی آن بپردازیم. این مقاله بدنبال آن است تا به جستجوی بنیان مشترک ادبیات منظوم و هنر معماری در شعر حافظ و حرم مطهر رضوی بپردازد. غزل حافظ با شروع "خوش است خلوت اگر یار یار من باشد" مبنای کار قرار گرفته و با فضاهای قدسی حرم تطبیق داده می شود. هدف از این کار، جستجوی نمادهای حس وحدت در فضاهای این دو اثر روحانی و رسیدن به مضمون اصلی "معشوق ازلی" می باشد. روش کار بررسی و تحلیل نشانه ها و نمادها (روش تحلیل محتوا و استدلال منطقی) است. آنچه در فضای قدسی حرم به چشم می خورد: مرکزیت و محوریت داشتن حرم، پیوند بین فضاهای بیرونی و درونی بصورتی که حرکت از هر سویی، بسوی نقطه واحد می باشد، فضاهای معنادار و همواز در یک پیکره واحد، معنویت جاری در فضای حرم و حس امنیت، آثار هنری و تزیینات موجود به عنوان عناصر بصری تاثیرگذار و هماهنگ در جهت عروج روحانی و رعایت نظم، تناسب، فرم و رنگ در تزیینات می باشد و شعر حافظ دارای موسیقی و وزن، ابیات مستقل معنادار در یک پیکره واحد، کلمات مرتبط با معانی و تکرار آهنگین کلمات است که همگی به اشارات غیر کلامی برمی گردد. برآیند ارتباط و تطبیق بنیان مشترک بین دو اثر به برداشت مرکزیت و محوریت داشتن حضرت یار، استغناء معنوی، درک حقیقت باطنی، اشارت عشق تا پیوستن به اصل و مقام تسلیم و رضا در قالب مرکزگرایی، قاعده مندی و انطباق پذیری فضا اشاره دارد، که روح وحدت در کثرت را معنا می سازد. هنر قدسی، تجلی ذات یگانه پروردگار است چه در کلام باشد و چه با زبان معماری بیان گردد.

واژه های کلیدی: فضای حرم مطهر، هنرمعماری، شعر، حافظ، وحدت در کثرت، حقیقت باطنی، عشق.

۱- مقدمه

در گستره فرهنگی پس از اسلام، هنرمندان مسلمان برای نظم دادن به فضاهای خود از معماری بهره جستند و سعی نمودند مکانهایی را ایجاد کنند که کلام خداوند در آنها منعکس شود و انسان با قرارگیری در آن فضاهای قدسی که متناسب و هماهنگ با نیازها و ابعاد انسانی او است از فضای مادی به بعد مابعد الطبیعی خود عروج کند. [1] یکی از این مکانهای مقدس، حرم مطهر رضوی می باشد که معماری بی نظیر آن، نوعی سیر و سلوک درونی ناشی از قرارگرفتن در این مکان قدسی را برای بیننده ایجاد می کند. بروز معنویت اسلامی تنها در معماری جلوه گر نشده بلکه این حس زیبا؛ گستره زندگی مسلمانان را فرا گرفته و در دیگر زمینه های هنری از جمله ادبیات منظوم به چشم می خورد. شعر حافظ با غنای عاشقانه های معنوی دلیل بر این امر می باشد، گویی در همه جا، عرصه این هنر به یک حقیقت باطنی نظر دارد. مضامین و معناهای شعر حافظ با آهنگی درونی و کلماتی ماورایی، "همگی در پیرامون مضمون اصلی "عشق" حلقه زده است". [2] این عشق زیبا، تنها نقطه رسیدن به قرار و امنیت، و اوج وحدت است چه در جوار سرورمان حضرت علی ابن موسی الرضا(ع) باشیم یا در اشعار حافظ به جستجوی